

Летимично сам прочитао кратке прибиљешке о особи која је предмет мога посла. Божије је да одређује о људској кривици. Негдје сам прочитао или већ чуо. Није моје да судим и пресуђујем. Тупо се загледах у папире. Човјек с лошом судбином из рата, уздахнух.

Хоће ли ми донијети бриге или изненадни успјех на послу. Можда је ово прилика да и ја мало непредујем. То не би било лоше. Сада се осмјехујем.

МЛАДЕН

Прогони ме као жртва убицу. Пробудим се и помислим на њега. Кренем на посао и застанем с питањем треба ли да му одем у посјету. Црни, мој некадашњи пријатељ. Друг из несретних ратних године што су нас носиле на неком свом злом вихору. Шта ако ме дочека са прегршт сажалења, немоћним слијегањем раменима и тупом љутњом што сам га посјетио. Ја, који нисам пожељан, на чија леђа сваки дан падају нове кривице, моје и туђе.

Несвјесно прижељујем срдачан разговор. Када су људи гинули, бјежали, неутјешно плакали за најмилијим, долазио би са широким осмијехом и лијепим ријечима.

Уживати у привилегијама док су остали у страху, патњи и стрепњи за живот, можда и јесте један од најсрамнијих гријехова. Да ли сам тај гријех учинио, често се питам. Годинама се преиспитујем и чудим самоме себи.

Слике се смјењују као на великом платну. Волио бих понешто избрисати с траке сјећања. Жеље ми личе на маштање слијепог да прогледа.

Жена са кћеркама је напустила Босну. Црни је тада имао времена за наша дружења. Долазио је рано у моју канцеларију, од ратних обавеза могао сам да га поштедим и то сам чинио. Црни је мој пријатељ, а шта је све-

тије, од искреног пријатеља. Он ми је лијева и десна руке, зна ме охрабрити када тло задрхти под ногама.

Почињала је зима с првим сњеговима. Spreмао сам се да кренем кући, био је тмуран, облачан дан, а он је ушао.

– Имам један поклон за тебе – казао је и стао поред стола, некако другачије омјехнут.

Опет је нека домишљата шала, нешто да нам уљепша дан. Црни је такав, да мјесецима смишљам не могу се до-сјетити као он за само један секунд. Вади папир из унутрашњег џепа зимске јакне.

– Ово је за тебе. Знаш пријатељу, много радиш, себе си запоставио, али ово ће ти мало промијенити живот и надам се уљепшати.

Тајновит је, не сједа, прелази корацима пространу канцеларију.

– Spreмао си се да идеш. Онда идемо заједно, водим те на једно мјесто.

– Шта си сада смислио? – питам док излазимо напоље.

Као да се тога дана, у пустим улицама и првом мразу, осјећао ружни мирис рата, који подсјећа на пустош и несрећу. Ми смо били заштићени. Неки други ратују, испалују рафале, ми смо скривени иза власти која нам је додијељена и не знам какве су ноћи под ведрим небом. Често се питам чему овај рат, али никоме се не повјеравам, па ни Црном.

Упутисмо се према главној улици. Застајемо испред једне стамбене зграде, Црни улази први, ја за њим. Стаје испред једнога стана на другом спрату, откључава врата и пропушта ме да уђем. Још увијек не знам о чему се ради.

– Шта стојиш као кип, обиђи стан – рекао је вукући ме за руку. Збуњен сам од великих соба, складног намјештаја, пространих тераса.

– Свиђа ти се.

– Лијеп је – признао сам. – Одрастао сам у малом једнособном стану.

– Заслужио си да буде твој. Све је завршено, направили смо и рјешење, ти си превише скроман, као да ти ништа није потребно.

Нисам питао чији је, ни гдје су људи који су донедавно живјели, био сам опијен. Жеље су ми се одједном пробудиле, увећале. Опмињу ме да сам сретан и да треба да уживам.

Гледам на сат, четири је поподне, крај радног времена. Закаснио сам у посјету Црном. Мораћу тражити дозволу да изађем мало раније да бих га затекао на послу. Црни има велико трговачко предузеће, кажу да је успјешан, а вјероватно мисли на новац који је стекао. Њему је све полазило за руком.

Дан ми је протекао смушено, не знам да ли сам неколике ријечи проговорио с радним колегама. Иако се свако јутро опомињем да долазим весео, насмијан, да учествујем у расправи о свакидашњим проблемима, а ја се завлачим у своју оронулу прошлост, што се неумољиво осипа по мени као љетни пљусак.

Читав дан задубљен у бројке и не примјећујем како вријеме пролази. Банка гдје сам запослен као да је једина на свијету колико се ради. Нигдје не журим, нико ме не чека, једино можда госпођа Софија на прозору ишчекује станаре зграде и доноси закључак о мом кашњењу.

Вани ме дочекује ведар мајски дан. Прошетаћу се прије одласка у стан. Јутрос сам опет срео дјевојку из сусједног стана. У посљедње вријеме нам се одласци на посао подударају. Чак смо се почели и поздрављати. Јутрос ми је изгледало као да смо обоје иза затворених врата чекали звук кључа у сусједној брави и онда истрчали на ходник. Симпатична је, осмјехује се, понекад веже косу као дјевојчица и то је чини млађом. Могла би ми се допасти.

Подсјетила ме на Милену. Знам да сам тада био другачији. Мај мјесец ме увијек подсјети на њу. Једнога мајског дана прије девет година је отишла. Нисам патио због нашег растанка, а да то сада чини ничем ми не користи. Њен брат Зоран ми је рекао да се удала.

Познавао сам добро Миленину породицу као и она моју, нико није сумњао да ћемо се вјенчати и имати срећан брак. Почетак деведесетих све је измијенио, моју свијест, жеље, нарав, цијелога мене. Зашто? Остало ми је нејасно. Можда је то доказ да нас необјашњива чуда дочекују неприпремљене и ми пред њима поклекнемо.

Посјетио сам Зорана, Милениног брата, кад је погинуо његов шурак. Била је то тужна и тешка вече за њих.

– Одакле он, молим те изведи га из наше куће – ријечи попут грома су ме удариле, прошапутане са дрхтавих усана Зоранове жене. Нико није проговарао, гледам испред себе, први пут спознајем срамоту и стид док ме уплаканим очима гледа жена обучена у црно.

Студен ми обузела тијело. Туга за ближњима. Има ли ичега силнијег, снажнијег да сасијеца попут ножа. Ћутао сам. Не постоји ријеч да се изговори. Понестаје ми ваздуха. Осјећам погледе уплаканих очију и чујем тешко дисање изморен од јецаја. Заплакао бих да ми буде лакше. А очи суве, као да су од пустињског пијеска.

Прилази ми Зоран, хвата ме благо за десну надлактицу и говори, само нас двојица чујемо.

– Пођи са мном.

Покоран сам, слушам га без противљења. Излазимо из собе, не задржавамо се ни у ходнику, изводи ме вани. Дочекује нас немилосрдна зима, оштрија у рату него у миру.

– Изгубила је брата, разуми је – глас му је промукао, груб, као да га је туга унаказила. Стојимо док хладни вјетар удара по нама. И даље сам нијем, не због њених ријечи, већ због туге што ми је одузела говор.

– Тешко је, свима нам је тешко. Не знам да ли се овај бол може савладати.

Уздах из дубине груди се отрже:

– Ти си поштеђен рата, борбе, а њу све повређује, сви живи су јој криви што њега нема.

Стојимо и даље испред његове куће. Ноге се прилијепиле за смрзнуто тло, нелагода ме облива попут зноја у болесној врућици. Он стегао шаке, поглед му немиран, не гледа у ме. Зоран, Миленин брат, весео и шалив младић, ишли смо заједно на купања, излете и знали да се радујемо животу. Сада је ново вријеме, оно за које се нисмо припремали. Ја сам се заштитио од бола и патњи које харају попут смртоносне куге. Да ли свако вријеме има свој зао час, питао сам се док гледам Зоранов измијењени поглед.

– Испратићу те – говори и полако крећемо.

– Нисам требао долазити – правдам се, криво ми је. Својим доласком појачао сам бол.

– Истину још није прихватила, рат је немилосрдан, суров, задаје ударце да кости смрска.

Полако корачамо један поред другог. По стегнутој Зорановој вилици наслућујем само трачак стања у души.

– Ако ти треба било шта, помоћи ћу ти – одједном ме обузима потреба за искупљењем. Могу доста тога са својим положајем и везама учинити.

Сјенка осмијеха прелетје Зораново лице. Успорава корак, застајемо накратко, окреће се према мени:

– Не треба, немој да ми нудиш било какву помоћ. Знаш да можеш и знаш да би то желио, али не могу прихватити. Како бих својој жени погледао у очи. Бог ће нас чувати.

– Не буди луд, видиш да људи гину, нестају, мисли на себе – ријечи излазе из мене, леде се на ваздуху и ударају по нама залеђеним оштрицама.

– Не могу, нећу повластице, била би то моја издаја.

– Размисли – све је што могу рећи.

Као да сам тек на крају деведесет друге суочен с ратом. Јесу ли људи гинули, да ли су се патња и бол над овим градом надвијали као густа јесења магла. А ја, зашущан у дружења с Црним, у шале, нове станове и лијепе жене.

– Како је Милена? – питам.

– Добро.

Чини ми се да је желио још нешто рећи. Ишчекујем наставак, наслућујем га.

– Удаје се.

– Драго ми је.

Није ми драго, ријечи су механички излетјеле из мене. Је ли онда Милена покушала да ме избави из овога невољног времена? Још увијек ми је нејасно зашто је отишла и зашто ме убјеђивала да све напустим.

– Тако је у животу, увијек непредвиђено.

– Да.

– Био си ти добар момак, али вријеме је зло, у његовој смо власти.

Тутњи ми у ушима. Све је непредвидиво. Волио бих да Зоран мисли другачије, да је изоставио оно *био си*. Стижемо до раскрснице, семафори не раде, ријетка су и возила. Срели смо само двоје-троје људи, замотани у шалове оборене главе, као да нико никога не познаје. Нико не вјерује никоме, јер је вријеме зло, каже Зоран, али ја вјерујем њему док ми јагодице прстију трну од студени. Ситне пахуље зује око нас, шкакље нас по лицу. Сребрнаста роса свјетлуца у коси.

– Сврати код мене – позивам га.

Клима главом потврдно и упућује ми танак осмијех. Дотиче ме по рамену, гледамо се кратко. Растајемо се,

одлазим својим правцем. Послије неколика корака се окрећем, али Зоран је убрзао, замиче у мраку и у првим пахуљама. Леђа му мало повијена као да носи невидљиви терет. Моји кораци спори, ухваћен сам у животну недоумицу. Звијезде су скривене густим облацима, ноћ је, пролазника нема, питао бих некога, да ли небо или људе, шта ми је чинити.

Расцјепљују ме мисли те вечери. Немоћан сам да реално посматрам. Волио бих имати Зорана за пријатеља, другачији је од оних што их стално сусрећем. Искрен је.

Наредних дана опет сам онај стари, пријају ми повластице у овом тешком и злом времену. Али моје очи као да су одједном прекривене маглом, нестварно гледам на све око себе. Не помишљам да и са тим чиним гријех. Говорили су други, не кради, не убиј, не лажи, а никада не буди слијеп на страдања људи. Колико је прикривених замки имао живот, док сам проводио дане са Црним. Или је то било искушење, која лагано носи као мирна вода, све док се не претвори у велике таласе што вуку према дну.

СВЕТЛАНА

Има десет дана од када се поздрављамо. То јутро сам мало прикаснила. Чекала сам поред својих врата да чујем откључавање у сусједној брави. Онда сам толиком брзином излетјела да се умало нисам саплела. Као да је све било по припремљеном договору. Погледао је у мом правцу и назвао добро јутро.

Сигурно је примијетио моју збуњеност. Свих претходних јутара сам се на ово припремала. Али када се десило, као да су ми кољена клецала. И онда се наставило, нисмо се баш свако јутро сретали, али први контакт је успостављен. Расположење ми се нагло промијенило. Неки дан сам имала досадног пацијента, који је прона-

шао читаву гомилу глупих и нејасних питања, да их у даху каже. Била сам стрпљива с њим тако да сам остала зачуђена собом исто колико и моје колеге. Сада сам у фази када ме ништа не може разљутити или изнервирати. Нови станар је неочекивано утицао на мене.

– Светлана, нешто си веселија у посљедње вријеме – задирује ме колегица Вера у паузи.

Смјешкам се, али тако сам невјешта у скривању да ми се вјероватно све види по очима и осмијеху.

– Идемо на једну кафу послје посла – говорим и значајно је гледам.

– Нови станар?

Кратко потврђујем. Настављамо с радом, ни посао ми не пада тешко. Све је одједном лако, дани су лијеви, мај никада није био овако блиставо сунчан. Ако и јесте онда сам га преспавала. Питам се може ли се човјек заљубити у неколико сусрета. Од само неколико учтивих поздрављања с неким. Изгледа да може, иако ми то нико не би вјеровао.

Замишљам сусрете, имамо тема на претек, дешава се да ћутимо, али је и тада пријатно. Не постоји друга жена у његовом срцу, оно је слободно за мене, само да га отворим њежним додиром и будем дио њега. Откривамо да волимо поезију, старе филмове пуне романтике, да сањамо о идеалном партнеру којег ћемо пронаћи. Изналазимо много заједничког, а ја у свему срећна уживам.

Путујем кроз машту као да је најистинитија стварност, све је чисто и осуто бисерима среће као јулско небо звијездама. Душа ми се загријава. Ово ће бити другачије, унутрашњи глас ми шапуће, вјерујем му и допуштам да ме носи на крилима.

Дан је топао. Сједимо у пријатној башти кафића. Столови су постављени напољу, све је пуно, Вера и ја проналазимо један мало завучени сто. Одговара нам, сједамо, наручујемо еспресо и лимунаду.